

Abdürrezzâk'ın Musannef'inde Hz. Fâtıma Tasavvuru

The Conception of Hz. Fatima in Abdürrezzâk's Musannef

Saliha ÖZDEĞİRMENCİ

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı

Dr., Ministry of National Education

e-posta: sozdegirmenci@gmail.com

Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-4728-2805>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 5 Şubat / 5 February 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 14 Mayıs / 14 May 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 25 Haziran / 25 June 2025

Atıf / Citation: Özdeğirmenci, Saliha. “Abdürrezzâk'ın Musannef'inde Hz. Fâtıma Tasavvuru”. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (Haziran 2025), 78-100. <https://doi.org/10.34085/buifd.1634104>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. **Plagiarism:** This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected. web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buifd>

Abdürrezzâk'ın *Musannef*'inde Hz. Fâtıma Tasavvuru

Öz

Hız. Peygamber'in kızı ve soyunun devamını sağlayan çocuğu Hız. Fâtıma hem dinî açıdan hem de İslâm toplumu bakımından büyük bir öneme sahiptir. İslâm dünyasında gerek Sünnî gerekse Şîî gelenekler içinde farklı şekillerde tasvir edilmesi, onu yalnızca tarihî bir figür olmaktan çıkarıp mezhep çatışmalarının merkezinde yer alan bir şahsiyet haline getirmiştir. Mezhep ayrılıklarının derinleşmesiyle birlikte Hız. Fâtıma'nın imgesi, farklı rivayetler ve yorumlarla şekillenmiş, bu ayrışma özellikle hadis kaynaklarında belirginleşmiştir. Bu çalışmada, erken dönem hadis kaynakları arasında önemli bir yere sahip olan Abdürrezzâk es-San'ânî'nin *Musannef* adlı eserinde Hız. Fâtıma'nın nasıl tasvir edildiği ele alınmaktadır. Abdürrezzâk, yaşadığı dönem itibarıyla Emevîler ve Abbâsîler arasındaki geçiş sürecine tanıklık etmiş, hadis ilmi sahasında önemli bir otorite olarak kabul edilmesine rağmen Şîî olmakla suçlanmış ve bazı çevrelerde geri planda bırakılmıştır. Bu bağlamda, çalışmada Abdürrezzâk'ın Hız. Fâtıma'ya dair rivayetleri nasıl aktardığı, bu rivayetlerin sonraki müellifler tarafından nakledilip edilmediğı ve isnad zincirlerinde Abdürrezzâk'ın yer alıp almadığı incelenmektedir. Abdürrezzâk, *Musannef* adlı eserinde Hız. Fâtıma'ya özel bir başlık ayırmamış, onunla ilgili rivayetleri konularına göre farklı bölümlere serpiştirmiştir. Biyografik bir anlatım içermeyen bu rivayetler, dağınık bir yapıya sahip olmakla birlikte, Hız. Fâtıma'nın nasıl tasavvur edildiğini anlamaya yetecek ölçüde geniş bir veri sunmaktadır. Eserdeki rivayetler incelendiğinde Hız. Fâtıma'nın daha çok aile içi ilişkileri çerçevesinde ele alındığı, babasına derin bir bağlılık sergilediğı, onun öğretilerine sıkı sıkıya riayet ettiğı ve gerektiğinde hakkını savunmaktan çekinmeyen bir şahsiyet olarak tasvir edildiğı görülmektedir. Abdürrezzâk her ne kadar Şîî olmakla itham edilmişse de eserinde Hız. Fâtıma ile ilgili aktardığı rivayetlerde Şîî düşüncede rastlanan abartılı anlatımlara yer vermemiştir. Bu durum, onun rivayetleri naklederken daha dengeli ve objektif bir yaklaşım sergilemeye çalıştığını düşündürmektedir. Bununla birlikte, *Musannef*'teki rivayetlerden birçoğunun diğeri hadis kaynaklarında da yer aldığı, bazı kaynaklarda isnad zincirlerinde Abdürrezzâk'a yer verilmediğı veya rivayetlerin farklı varyantlarının bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum, dönemin dinî ve siyasi yapısının, hadis aktarımına ve Hız. Fâtıma algısına etkilerini anlamak açısından önemli bir veri sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Biyografi, Abdürrezzâk, Musannef, Hız. Fatıma

Abstract

The daughter of the Prophet Muhammad and the only child to continue his lineage, Hız. Fatima holds great significance both in religious and societal terms within the Islamic community. Her portrayal within the Islamic world varies between Sunni and Shi'i traditions, which has positioned her not merely as a historical figure but as a central figure in sectarian conflicts. With the deepening of sectarian divisions, the image of Fatimah has been shaped by different narrations and interpretations, a distinction that has become particularly evident in hadith sources. This study examines how Fatimah is depicted in al-Muṣannef, a prominent early hadith compilation by 'Abd al-Razzâq al-Şan'ânî. Living during the transition between the Umayyad and Abbasid periods, 'Abd al-Razzâq was recognized as an authoritative figure in the field of hadith scholarship. However, he was accused of being Shi'i and was marginalized in some circles. Within this context, the study investigates how 'Abd al-Razzâq transmitted narrations related to Fatimah, whether these narrations were later transmitted by subsequent scholars, and whether 'Abd al-Razzâq is cited in the chains of transmission (isnâd). 'Abd al-Razzâq did not allocate a separate section for Fatimah in al-Muṣannef; instead, he distributed the relevant narrations under different topical headings. Although these narrations lack a biographical structure and are somewhat scattered, they provide sufficient data to understand how Fatimah was perceived. Upon analyzing the narrations in al-Muṣannef, Fatimah emerges as a figure primarily portrayed within the context of familial relationships—deeply devoted to her father, strictly adhering to his teachings, and unhesitant in defending her rights when necessary. Despite being accused of Shi'i inclinations, 'Abd al-Razzâq does not exhibit the exaggerated depictions of Fatimah that are commonly found in Shi'i thought. This suggests that he aimed for a more balanced and objective approach in his transmission of narrations. However, it has been observed that many of the narrations found in the Musannef are also present in other hadith sources, while in some sources, Abdürrezzâk is not included in the isnad chains, or different variants of the narrations are found.

Keywords: Islamic History, Biography, Abdürrezzâk, Musannef, Hız. Fatıma

Giriş

Hız. Fâtıma, Hız. Peygamber'e yakınlığı ve onun soyunu devam ettiren tek çocuk olması itibarıyla İslâm dünyasında özel bir konuma sahiptir. Bu seçkin statü, Hız. Fâtıma'yı tüm Müslüman toplumlar için örnek alınması gereken bir şahsiyet hâline getirirken, aynı zamanda onu mezhep çatışmalarının odağında bir figür hâline de getirmiştir. Bu tarihî süreçle birlikte, neredeyse birbirinden tamamen farklı iki Fâtıma figürü oluşmuştur. Başlangıçta daha sınırlı olan farklılıklar zamanla derinleşmiş ve iki mezhebin Fâtıma imgeleri arasında belirgin bir ayrışma ortaya çıkmıştır. Sünnî İslâm anlayışının, Hız. Peygamber'in kızı Hız. Fâtıma'ya yönelik bakış açısını kavrayabilmek için, klasik İslâm tarihi kaynaklarında yer alan bilgilerin erken dönem hadis kaynaklarındaki rivayetlerle birlikte değerlendirilmesi önem arz eder. Bu çerçevede, erken döneme ait Musannef türündeki eserler ile Kütüb-i Sitte olarak adlandırılan klasik hadis külliyyatı, Hız. Fâtıma hakkında sundukları bilgilerle biyografi araştırmalarının vazgeçilmez kaynakları arasında yer alır. Bunun yanı sıra, her rivayet, onu nakledenin tercihleri hakkında da fikir verdiğinden dolayı sahih, hasen veya zayıf gibi kategorilere ayrılan rivayetlerin en zayıfı bile, ravinin mezhebî bakış açısını yansıtmaya aracı olabilir. Dolayısıyla, hadis kaynaklarındaki rivayetleri yalnızca birer nakil olarak değerlendirmek yeterli değildir; zira hadisçinin eserine aldığı her rivayet, onun yaklaşımını ve tercihini bir şekilde ortaya koymaktadır.¹ Bu çalışma, Abdürrezzâk es-San'ânî'nin (ö. 211/826-27) Hız. Fâtıma tasavvurunu ele alarak, müellifin ona dair anlayışını daha iyi kavramayı amaçlamaktadır. Zira *Musannef*'te yer alan Hız. Fâtıma ile ilgili rivayetler, yalnızca tarihî bir malzeme sunmakla kalmayıp, aynı zamanda Abdürrezzâk'ın zihninde şekillenen bir Fâtıma imgesini de yansıtmaktadır. Müellifin Hız. Fâtıma'ya yönelik bakış açısı, dolaylı olarak onun yaşadığı dönemde İslâm toplumunda Hız. Peygamber'in kızı hakkında geliştirilen tasavvurları anlamamıza da katkı sağlayacaktır. Bu çerçevede çalışma, Abdürrezzâk'ın Hız. Fâtıma'ya yaklaşımını nesnel bir perspektifle inceleyerek, eleştirel bir yorumdan ziyade müellifin tasavvurunun ayrıntılarına odaklanmaktadır. Ayrıca, Sünnî literatürdeki Hız. Fâtıma ile ilgili rivayetlerin konumunu ve bu rivayetlere getirilen yorumları genel hatlarıyla ele alarak Abdürrezzâk'ın Sünnî gelenekteki Hız. Fâtıma imgesine katkısını da ortaya koymayı hedeflemektedir. Böylece, onun Hız. Fâtıma hakkındaki düşüncelerinin Sünnî literatürdeki yeri ve etkisi daha net bir biçimde anlaşılacaktır. Öte yandan, daha önce Kütüb-i Sitte'yi merkeze alan "*Hadis Kaynaklarında Hız. Fâtıma*"² başlıklı bir çalışma yapılmış olması nedeniyle, gerektiğinde bu eserlerle karşılaştırmalar yapılmış; ancak söz konusu kaynaklar, bu çalışmanın ana odağını oluşturmamıştır.

Abdürrezzâk es-San'ânî ve *Musannef* adlı eserinin tercih edilme nedenleri birkaç başlık altında ele alınabilir. Öncelikle, Abdürrezzâk'ın Tâbiîn âlimlerinden hadis rivayet etmesi ve kendisinden önceki hadis âlimlerinin rivayetlerine eserinde yer vermesi, *Musannef*'i geniş bir rivayet külliyyatı hâline getirmiştir. Bu durum, eserinin hadis tarihi açısından önemini artırmaktadır.

Bununla birlikte, *Kütüb-i Sitte* müellifleri başta olmak üzere birçok âlim ve bilim çevresi, Abdürrezzâk'ın derin ilmî birikiminden etkilenmiş ve ondan rivayetler aktarmıştır.³ Dolayısıyla,

¹ Mehmet Emin Özafşar, "Hadisçilerin Peygamber Tasavvuru/Anlayışı", *Diyanet İlmî Dergi* Özel Sayı (2003), 308.

² Sema Tombul, "Hadis Kitaplarında Hız. Fâtıma" (Cennet Kadınlarının Seyyidesi Hız. Fâtıma, Sivas, 2017), 135-144.

³ Musa Çetin, "Abdürrezzâk'ın Hadis İlmindeki Yeri", *EKEV Akademi Dergisi* 16/50 (2012), 113.

Musannef’te yer alan Hz. Fâtıma ile ilgili rivayetlerin tespiti, Sünnî geleneğe var olan Hz. Fâtıma tasavvuruna Abdürrezzâk’ın nasıl bir katkı sunduğunu anlamamıza imkân sağlayacaktır.

Ayrıca, Abdürrezzâk’ın yaşadığı dönemin, siyasî ayrışmaların ve mezhep tartışmalarının yoğun olduğu bir süreçle örtüşmesi, bu çalışmada *Musannef*’i tercih etmemizin bir diğer önemli sebebidir.

Bütün bunlara ek olarak, Abdürrezzâk es-San’ânî’den önceki mevcut hadis kitaplarında, Hz. Fâtıma ile ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Hz. Ali’nin Hz. Fâtıma’ya mehir olarak 12 ukıyye (480 dirhem) vermesi,⁴ Hz. Peygamber’in kızı Fâtıma ve halası Safiyye’ye nasihatı,⁵ Hz. Fâtıma’nın cenazesini yıkayacak kişileri vasiyeti,⁶ Hz. Fâtıma’nın malını Benî Hâşim ve Benî Muttalib’e sadaka olarak vermesi⁷, Hz. Fâtıma’nın bir cariyesinin zina yaptığını haber vermesinden⁸ bahseden birkaç rivayet dışında bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle, Abdürrezzâk’ın *Musannef* adlı eseri, Hz. Fâtıma hakkında derinlemesine bir imge oluşturmamızı sağlayan ilk önemli kaynaklardan biri olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte, hadis kitapları biyografik veriler açısından çeşitli zorluklar barındırmaktadır. Her ne kadar bu eserlerde belirli şahsiyetlere dair bilgilere yer verilse de hadis kitapları esasen ortaya çıkan teolojik ve hukukî ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla tematik bir yaklaşımla derlenmiştir. Bu tematik yapı, aynı konuya dair geleneğe aktarılan bilgilere toplu bir şekilde ulaşmayı mümkün kılmakla birlikte, bireysel portrelerin bütüncül bir şekilde sunulmasını zorlaştırmaktadır.

Hz. Fâtıma ile ilgili rivayetler de bu temalar arasında dağınık bir şekilde bulunmaktadır. Eserde, Hz. Fâtıma ile ilgili aktarılan bilgilerin sistematik bir biyografi oluşturma amacından ziyade, rivayetlerin içeriklerine bağlı olarak metin içerisinde yer yer ve rastlantısal bir biçimde verildiği görülmektedir. Müellifin rivayet tercihleri ve hangi konulara ağırlık verdiği dikkate alındığında, Hz. Fâtıma hakkında nasıl bir tasavvur oluşturduğuna dair önemli ipuçları sunan yeterli miktarda rivayetin bulunduğu söylenebilir.

Eserde Hz. Fâtıma’ya ayrılmış müstakil bir başlık bulunmamaktadır. Hz. Fâtıma’ya dair rivayetlerin yer aldığı bâb başlıkları şunlardır:

- Kitâbü’t-Talâk
- Kitâbü’n-Nikâh
- Kitâbü’l-Câmi’
- Kitâbü’l-Cenâiz
- Kitâbü’l-Akâika

Bu başlıklar altında yer alan rivayetler, Hz. Fâtıma’nın aile hayatı, toplumsal statüsü ve dönemin hukukî uygulamalarıyla olan ilişkisini anlamak açısından önemli bir kaynak niteliğindedir.

⁴ Ebü’l-Huseyn Zeyd b. ‘Alî b. el-Huseyn b. ‘Alî b. Ebî Tâlib Zeyd b. ‘Alî, *el-Müsned* (b.y.: y.y., ts.), 251.

⁵ Ebü ‘Abdullâh Muhammed b. İdrîs eş-Şâfi‘î, *el-Müsned*, nşr. Mâhir Yâsîn el-Fahl (Kuveyt: Girâs, 1425/2004), 1/312.

⁶ eş-Şâfi‘î, *el-Müsned*, 2/81.

⁷ eş-Şâfi‘î, *el-Müsned*, 2/300.

⁸ eş-Şâfi‘î, *el-Müsned*, 3/275.

Abdürrezzâk es-San'ânî'nin hadis âlimleri arasındaki konumunu ve Hz. Fâtıma hakkındaki görüşlerini daha iyi anlayabilmek için, yaşadığı dönemin siyasî ve dinî bağlamının dikkate alınması gerekmektedir. Müellifin rivayet anlayışı ve tercihleri, yalnızca bireysel eğilimleriyle değil, aynı zamanda içinde bulunduğu ilmî ve toplumsal ortamla da şekillenmiştir. Bu nedenle, onun hadis ilmindeki yerini ve Hz. Fâtıma tasavvurunu değerlendirirken, dönemin siyasî gelişmeleri, mezhep tartışmaları ve entelektüel eğilimleri göz önünde bulundurulmalıdır. Himyerî asıllı olan Abdürrezzâk es-San'ânî, o dönemin önemli Tabiîn âlimlerinden ders almış ve Hicaz, Şam, Irak gibi ilim merkezlerinde önemli hadis âlimlerinden hadis rivayet etmiştir.⁹ Abdürrezzâk es-San'ânî'nin ilmî birikimi, özellikle İbn Cüreyc (ö. 150/767), Ma'mer b. Râşid (ö. 153/770), Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778), Süfyân b. Uyeyne (ö. 198/814) ve Mâlik b. Enes (ö. 179/795) gibi büyük âlimlerle olan ilişkisi sayesinde derinleştirmiştir.¹⁰ Emevîlerin son döneminde doğup Abbâsîler döneminde yaşamış olan Abdürrezzâk, İslâm dünyasında önemli siyasî ve dinî olayların yaşandığı bir dönemde ve coğrafyada hayatını sürdürmüştür.

Abdürrezzâk'ın doğumundan kısa süre önce İslâm dünyasında Cemel (36/656)¹¹ ve Sıffin (37/657)¹² savaşları gibi büyük çatışmalar yaşanmıştı. Hz. Ali'nin şehit edilmesinin ardından (40/661),¹³ Muâviye'nin hilafeti ele geçirmesiyle de (41/661)¹⁴ Emevîler dönemi başlamıştı. Muâviye, ülkede siyasî istikrarı sağladıktan sonra uzun bir aranın ardından fetihleri yeniden başlatmıştı. Bu fetihler üç farklı cepheye yönelmişti.¹⁵ İslâm coğrafyasındaki bu genişlemeler, Müslümanların farklı kültürlerle tanışmasına ve etkileşime girmesine yol açmış, bunun sonucunda dünya görüşü ile iktidarların dine bakış açısı değişmişti. Hz. Ali dönemindeki havâric hareketi ve siyasî çekişmeler, Şiî hareketlerin doğuşuna zemin hazırlamış, bu bölünmeler hadis ilmini de olumsuz yönde etkileyerek pek çok uydurulmuş sözün hadis olarak kabul edilmesine neden olmuştu. Emevîler döneminde yaşanan Kerbelâ olayı, Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in öldürülmesi (61/680), Müslümanlar arasında derin yaralara ve Emevîlere karşı duyulan kinin artmasına yol açmıştı. Bu olay, Abbâsîler döneminde de Hz. Ali soyundan gelenlerin pek çok isyanına neden olmuştu. Abdürrezzâk'ın yaşadığı dönemde, İslâm toplumunda siyasî, itikadî ve sosyal bölünmelerle birlikte Mu'tezile görüşleri yayılmaya başlamış, Abdürrezzâk'ın ömrünün sonlarına doğru ise iktidar mezhebi haline gelmişti.¹⁶ Mezhep tartışmalarının yoğun olarak yaşandığı bu dönemde, Abdürrezzâk da çeşitli suçlamalarla karşı karşıya kalmıştı. Hocalarından Ma'mer b. Râşid, Abdürrezzâk'ın hadis ilmindeki önemli yerini kabul etmiş ve onu övmüştür. Abbas b. Abdülazîm el-Anberî ise Abdürrezzâk'ı yalancılıkla itham etmişse de Zehebî'nin

⁹ Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hallikân el-İrbilî İbn Hallikân, *Vefiyâtu'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*, nşr. İhsân Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), 3/216.

¹⁰ İbrahim Hatiboğlu, "Ma'mer b. Râşid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/522-524.

¹¹ Ebü Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' İbn Sa'd, *Kitâbü'l-Tabakâti'l-kebir*, nşr. 'Alî Muhammed 'Omer (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1421/2001), 3/29; Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd (ö. 279/892-93) el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, çev. Mehmet Akbaş Musa K. Yılmaz (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2020), 2/38.

¹² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/30; el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, 2/84.

¹³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/35.

¹⁴ el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, 2/263.

¹⁵ İsmail Yiğit, "Emevîler (Siyasî Tarih)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/87-104.

¹⁶ Mirza Tokpınar, *Abdürrezzak bin Hemmam ve Musannafı* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998), 15-18.

belirttiği gibi, bu görüş muhaddislerce kabul edilmemişti.¹⁷ Ayrıca, Hz. Ali'ye duyduğu muhabbet ve Ehl-i beyt'in faziletine dair hadisler rivayet etmesi onun zaman zaman Şiilik'le suçlanmasına neden olmuştu.¹⁸ İsmail es-Sarârî'nin aktardığı bir rivayet, Abdürrezzâk'a yönelik dönemin bakış açısını yansıtmaları bakımından önemlidir. Rivayete göre, Yahya b. Maîn ve Ahmed b. Hanbel başta olmak üzere bazı âlimlerin Abdürrezzâk'ın hadislerini terk ettikleri söylentisi yayılmış, bu durum muhaddisler arasında üzüntüye neden olmuştu. Ancak Yahya b. Maîn, kendisine bu konuda yöneltilen bir soru üzerine, "Abdürrezzâk İslâm dininden çıkmış olsa bile biz onun hadisini terk etmeyiz" diyerek müellifin rivayetlerine olan güvenini vurgulamıştı.¹⁹

Musannef'in Sünnî kaynaklara dayanan metodolojisi ve şeyhlerinin ashâb-ı sünnetten olması, onun Sünnî çizgide yer aldığını göstermektedir.²⁰ Abdürrezzâk, Kütüb-i Sitte ve diğer Sünnî eserlerdeki rivayetlerle uyumlu bir şekilde, Sünnî akîdeyi yansıtan bir muhaddis olarak değerlendirilmektedir.²¹ Hadis eserlerinde Hz. Fâtıma'nın imgesini etkileyen en önemli tarihsel gelişme, Şiî ve Sünnîlerin temel farklılıklara sahip, bağımsız gruplar olarak birbirinden ayrılmasıdır. Şiîler tarafından on dört masum içindeki tek kadın olan Hz. Fâtıma günahsız olarak kabul edilir ve ayrıcalıklı bir konuma sahiptir.²² Sünnîler, Hz. Peygamber'in soyunu devam ettirme şerefi sebebiyle Hz. Fâtıma'ya derin bir saygı göstermiştir. Bu nedenle, Hz. Peygamber'in diğer çocuklarına kıyasla kaynaklarda Hz. Fâtıma hakkında daha fazla bilgi yer aldığı görülmektedir. Görüş ayrılıklarının, eserlere alınan rivayetlere yansıdığı bilinmektedir. Abdürrezzâk'ın, eserine aldığı rivayetlerde Buhârî kadar seçici davranmadığı, farklı görüş ve eğilimlere sahip âlimlerin rivayetlerini kitabına alarak bilgileri objektif şekilde aktardığı ifade edilmiştir.²³ Ancak, Abdürrezzâk'ın eserindeki Hz. Fâtıma ile ilgili rivayetler incelenirken, bu bağlamdaki gerilimlerin dikkate alınması gereken önemli bir husus olduğu unutulmamalıdır.

1. Abdürrezzâk'ın Musannef'inde Hz. Fâtıma

Hz. Peygamber'in kızına ait müstakil bir bölüm bulunmamakla birlikte, *Musannef*'te Hz. Fâtıma'nın ismi sıkça geçmektedir. Hz. Fâtıma ile ilgili rivayetleri tasnif ederken, özellikle Hz. Peygamber ve Hz. Ali ile olan münasebetleri çerçevesinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, öncelikli olarak Hz. Peygamber'in ardından Hz. Ali'nin yer aldığı rivayetlere odaklanılacaktır. Son olarak da münferit rivayetler ele alınacaktır.

1.1. Hz. Peygamber'in Yer Aldığı Rivayetler

Hz. Peygamber'le ilgili rivayetleri de konularına göre tasnif etmek mümkündür. Buna göre ilk olarak Hz. Peygamber ile kızı arasındaki bağı gösteren rivayetler, ikinci olarak Hz. Fâtıma'ya Hz.

¹⁷ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, nşr. "'Alî Muhammed el-Becâvî" (Dâru el-Ma'rife, 1382/1963), 2/610-612.

¹⁸ ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, 2/611.

¹⁹ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî 'Abdurrezzâk, *Musannef*, çev. Hüseyin Yıldız (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2012), 1/23.

²⁰ Tokpınar, *Abdurrezzak bin Hemmam ve Musannafı*, 57.

²¹ Çetin, "Abdurrezzâk'ın Hadis İlmindeki Yeri", 127.

²² Muhammed Bâkır (ö.1111/1699) el-Meclisî, *Bihâru'l-Envâr* (Beyrut: Muessesetu'l-Vefâ, 1403/1983), 25/4-5.

²³ Tokpınar, *Abdurrezzak bin Hemmam ve Musannafı*, 50.

Peygamber'in kızı olmasından dolayı bir ayrıcalık tanınmayacağını ifade eden rivayetler, son olarak Hz. Fâtıma'nın diğerlerinden üstünlüğünü ifade eden rivayetler yer almaktadır.

1.1.1. Hz. Peygamber ile Hz. Fâtıma Arasındaki Bağ

Abdürrezzâk'ın eserinde Hz. Fâtıma'nın doğumu ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Hz. Hatice'nin, Zeynep, Fâtıma, Rukayye ve Ümmü Külsûm olmak üzere dört kız çocuğu dünyaya getirdiği; ayrıca Kâsım adında bir oğlu olduğu, bazı âlimlere göre ise Tâhir adında bir oğlunun daha bulunduğu; ancak bazı âlimlerin yalnızca Kâsım'ı tek oğlu olarak kabul ettikleri ifade edilir.²⁴ Başka bir rivayette de çocukların isimlerinin Kâsım, Tâhir, Fâtıma, Zeyneb, Ümmü Külsûm ve Rukayye şeklinde nakledildiği görülmektedir.²⁵ Burada müellifin sıralamasında belli bir tasnifin olmadığı göze çarpmaktadır. Hz. Peygamber'in çocukları hakkında bilgi verilen bir rivayette, Hz. Fâtıma diğer çocuklardan ayrıştırılmaktadır. Rivayete göre; "Zeyneb, Hz. Peygamber'in kızları arasında en büyük olanıydı. Fâtıma ise en küçük kızıydı ve en çok ona sevgi beslerdi. Fâtıma'yı Ümmü Hânî'ye emanet etti, Ali ve Osman İslâm'dan sonra evlendi. Zeyneb ise Cahiliye döneminde evlendi."²⁶ Bu rivayetler dışında çocukluk ve evlilikten önceki hayatına dair bir rivayete rastlanmaz.

Hz. Peygamber ile kızı Fâtıma arasındaki bağı gösteren ve müellifin farklı rivayetlerle bize naklettiği konu, Hz. Ali'nin başka bir kadınla da evlenmek istediğini bildirmesidir. Bu rivayetler, yalnızca Hz. Peygamber'in kızı üzerindeki etkiyi değil, aynı zamanda Hz. Ali ile olan ilişkilerini ve evlilik anlayışlarını da gözler önüne sermektedir. Müellifin bu rivayetleri aktarması hem aile içindeki duygusal bağları hem de toplumsal ve kültürel normların bireylerin özel yaşamları üzerindeki etkisini anlamamıza yardımcı olur.

Hz. Ali'nin, Ebû Cehil'in kızıyla evlenmek istemesi, Hz. Peygamber ve Hz. Fâtıma'nın tepkilerini konu alan rivayetlerle aktarılmaktadır. Bu mesele, Abdürrezzâk tarafından Hz. Fâtıma ile ilgili en çok tekrarlanan rivayetlerden biridir. Eş-Şa'bi'den nakledilen bir rivayete göre, Hz. Ali, Resûlullah'a Ebû Cehil'in kızıyla evlenme isteğini ileterek, "Amcan Hâris b. Hişâm'dan onu istememi uygun görmez misiniz?" diye sorar. Hz. Peygamber, "Onun hakkında neyi soruyorsun? Soyunu mu?" diye sorar. Hz. Ali, sadece evlenmek istediğini belirterek, "Bunu istemez misiniz?" der. Hz. Peygamber ise, "Fâtıma, benden bir parçadır; onun üzülmesini ya da öfkelenmesini istemem" diyerek, Hz. Ali'nin bu fikrinden vazgeçmesine neden olur.²⁷ Bu rivayet başka kaynaklarda da aynı şekilde yer almaktadır.²⁸ Rivayet, el-Hâkim en-Nîsâbûrî'nin (ö.405/1015) *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn* adlı eserinde geçmektedir. El-Hâkim, bu rivayetin *seyhayn* (Buhârî ve Müslim) kriterlerine uygun olduğunu ifade etmektedir. Ancak aynı zamanda bu ifadelerin Buhârî ve Müslim'in kitaplarında bu tamlıkta yer almadığını

²⁴ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, nşr. Heyet (Kahire: Dâru't-Te'sil, 1435/2015), 5/9.

²⁵ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 6/363.

²⁶ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 6/363.

²⁷ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 6/215.

²⁸ Ebû 'Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahâbe*, nşr. Vasiyyullâh Muhammed 'Abbâs (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1404/1983), 2/754.

belirtmektedir.²⁹ Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma'ya verdiği değerin bir ifadesi olarak bu rivayet kaynaklarda sık sık yer almıştır.

İkinci rivayet, İbn Ebû Müleyke tarafından nakledilmiştir. Rivayete göre, Hz. Ali, Ebû Cehil'in kızıyla evlenmek üzere söz almıştı. Bu durum Hz. Fâtıma'ya ulaştığında, o da Resûlullah'a giderek, "Halk, senin kızların için öfkelenmediğini söylüyor. Ebû'l-Hasan (Ali), Ebû Cehil'in kızını istemiş ve evlenme sözü almış" diyerek durumu aktarmıştır. Bunun üzerine Resûlullah minbere çıkarak Allah'a hamd etmiş, ardından Ebû'l-Âs b. Rebî'nin akrabalığını överek, "Fâtıma, benden bir parçadır ve onun sıkıntıya düşmesinden korkuyorum. Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah'ın kızı ile Allah'ın düşmanının kızı bir adamın altında birleşmeyecek" demiştir. Bu sözler üzerine Hz. Ali, evlilik kararından vazgeçmiştir.³⁰ Misver b. Mahreme tarikiyle de nakledilen bu rivayette, Abdürrezzâk'ın *Musannef*'inde geçen metne kıyasla sonraki eserlerde farklılıklar bulunmaktadır. Rivayet, Ebû'l-Âs b. Rebî'ye yönelik detaylı övgü ifadeleri ve Hz. Fâtıma'nın fitneye düşmesinden korkulduğuna dair vurgularla farklılık göstermektedir.³¹ Buhârî'de Leys-Misver b. Mahreme kanalıyla nakledilen rivayette, Ebû'l-Âs b. Rebî ile ilgili bölüm detaylandırılmış ve Hz. Peygamber'in, "Ben Ebû'l-Âs b. Rebî ile kızımı nikâhladım. Bana söz verdi ve sadakatle yerine getirdi." ifadesine yer verilmiştir.³² Müslim ve İbn Mâce Misver b. Mahreme³³, Tirmizî "Eyyûb-Abdullah b. Zübeyr" kanalıyla³⁴ ve Hâkim ise Süveyd b. Ğafele'den³⁵ rivayet etmişlerdir. Hâkim'in lafzı, diğerleri arasında Abdürrezzâk'a en yakın olandır. Bu rivayetten, Hz. Peygamber'in kızlarının eşlerine başka bir kadınla evlenmeme konusunda konuştuğu ve Ebû'l-Âs'ın bu sözünde durarak verdiği söze sadık kaldığı için onu övdüğü anlaşılmaktadır.

Son rivayet, Ebû Ca'fer'den nakledilmiştir. Bu rivayete göre, durum Hz. Peygamber'e ulaşınca, minberden Hz. Ali'nin talebi dile getirilir ve Resûlullah, "Fâtıma benim ailemdendir" diyerek, Allah'ın düşmanının kızı ile kendi kızının aynı nikâh altında birleşmeyeceğini belirtir.³⁶ Bu ifadeler, Hz. Fâtıma'nın Resûlullah için ne kadar özel bir yere sahip olduğunu ve ona karşı duyduğu hassasiyeti ortaya koymaktadır. "Fâtıma benden bir parçadır" rivayeti hadis literatüründe oldukça fazla zikredilen

²⁹ el-Hâkim Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek âle's-Sahihayn*, nşr. Heyet (b.y.: Dârü't-Te'sîl, 1435/2014), 5/386.

³⁰ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 6/215.

³¹ Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahâbe*, 2/758; Ebû 'Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (b.y.: Cem'iyetü'l-Meknez, 1431/2010), 7/167; Ebû Hâtım Muhammed b. Hibbân el-Bustî İbn Hibbân, *es-Sahih*, nşr. Mehmet Ali Sönmez, Halis Aydemir (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1433/2013), 263; Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed eş-Şâmî et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, nşr. "Hamdî b. 'Abdülmeccid es-Selefi" (Beyrut: Dâru İhyâ'î't-Turâsî'l-'Arabî, 1983), 20/20.

³² Ebû 'Abdullâh Muhammed b. İsmâ'il el-Buhârî, *el-Câmi'ü'l-Müsnedü's-Sahihü'l-Muhtasar*, nşr. Muhammed Zuheyr en-Nâsır (Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), 5/22.

³³ Ebû'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî Müslim, *el-Müsnedü's-Sahihü'l-Muhtasar bi Nakli'l-'Adl 'ani'l-'Adl ilâ Resûlillâh*, nşr. Heyet (Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1435/2014), 6/299-300; Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *es-Sünen*, nşr. Heyet (Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1435/2015), 2/332.

³⁴ Ebû 'İsâ Muhammed b. 'İsâ et-Tirmizî, *es-Sünen*, nşr. Heyet (Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1435/2015), 5/116.

³⁵ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Abdullâh en-Nisâbü'rî el-Hâkim, *el-Müstedrek âle's-Sahihayn*, nşr. Heyet (Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1435/2014), 5/386.

³⁶ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 6/214.

bir rivayettir. Bu rivayet kaynaklarda İbn Müleyke³⁷ ve Misver b. Mahreme³⁸ tarikleriyle yer almaktadır fakat gördüğümüz kadarıyla Abdürrezzâk bu tariklerde zikredilmemiştir.

Hiz. Peygamber, kızının başkasıyla evlenmesini istemediği için kendi tercihinin altını çizmiş ve bir baba olarak bu kararı vermiştir. İlk rivayette, Ebû Cehil'in kızı olmasına dair bir vurgu yapılmamış, odak Hiz. Fâtıma'nın üzülmemesi üzerinedir. Eğer Ebû Cehil'in kızı olmasa bile, başka birisi olsa da Hiz. Peygamber'in tavrı değişmeyecektir; bu, Ebû'l-Âs hakkında yaptığı yorumdan anlaşılmaktadır. Diğer iki rivayette, "Resûlullah'ın kızı ile Allah'ın düşmanının kızı aynı nikâh altında birleşmeyecek" ifadesi peygamberlik vasfı ön plana çıksa da vurgu yine Hiz. Fâtıma'nın üzülmemesi üzerinedir. İbn Müleyke'den nakledilen rivayette, Hiz. Fâtıma'nın tepkisi ve babasından müdahale talebi, meselenin halk arasında konuşulduğunu ve Hiz. Fâtıma'nın durumu kabul etmediğini göstermektedir. Bu ifadeler, toplumda çok eşliliğin yaygın olmasına rağmen bazen yadırganan bir durum olduğunu ortaya koymaktadır. Abdürrezzâk'ın "Fâtıma benden bir parçadır" rivayetini üç farklı isnad zinciriyle nakletmesi, onun bu rivayete verdiği önemi göstermektedir. Sünnî hadis literatüründe yaygın olarak bulunan bu rivayet, Hiz. Fâtıma'nın Hiz. Peygamber ile olan yakın ilişkisini vurgulamakta ve ona atfedilen değeri ortaya koymaktadır. Abdürrezzâk'ın bu rivayeti birden fazla isnad ile vermesi, onun Hiz. Fâtıma'ya dair anlatıları tek bir perspektiften değil, daha geniş bir çerçevede ele aldığını göstermektedir.

Ayrıca, Hiz. Fâtıma'ya atfedilen bu söz, Şîî ve Sünnî gelenekler açısından farklı yorumlanmaktadır. Sünnî kaynaklarda Hiz. Peygamber'in kızına olan sevgisini ve onun konumunu vurgulayan bir ifade olarak görülürken, Şîî literatürde bu rivayet Hiz. Fâtıma'nın masumiyeti ve imamet düşüncesiyle ilişkilendirilmiştir. Abdürrezzâk'ın bu rivayeti aktarırken herhangi bir yorum katmaması, onun daha tarafsız bir rivayet anlayışına sahip olduğunu da düşündürmektedir. Bu bağlamda, Abdürrezzâk'ın Hiz. Fâtıma'ya dair rivayetleri nasıl ele aldığı, onun mezhepsel aidiyetiyle ilgili tartışmalar açısından da önem taşımaktadır. Şîî olmakla itham edilmesine rağmen eserinde Şîî düşüncede görülen aşırı vurgulara yer vermemesi, rivayetlerin aktarımı konusunda daha dengeli bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir.

Baba kız ilişkisini göstermesi açısından iki rivayet öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki birçok kaynakta yer alırken ikincisine başka kaynaklarda rastlamadık. Hiz. Peygamber'in Mekke Fethi zamanında yıkanırken örtüsünü tutan kişinin kızı Hiz. Fâtıma olduğu rivayet edilmektedir.³⁹ Bu durum, baba-kız arasındaki yakın ilişkinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Söz konusu rivayet, birçok kaynakta benzer şekilde yer almaktadır.⁴⁰ Kaynaklarda İmam Mâlik'ten nakledilen bu rivayetin isnadında Abdürrezzâk yer almamaktadır.⁴¹

³⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/509; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/522; et-Tirmizî, *es-Sünen*, 5/116.

³⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/522; Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahâbe*, 2/758; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 7/162; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-şahîh*, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), 5/21; Müslim, *es-Sahîh*, 6/298.

³⁹ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 3/48.

⁴⁰ Ebû 'Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'* (Ebû Dabî: Müessesetü Zâyid b. Sultân, 1425/2004), 2/211; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 9/2635; Müslim, *es-Sahîh*, 2/102.

⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 9/2635; el-Buhârî, *es-Sahîh*, 1/80; 4/100; Müslim, *es-Sahîh*, 2/102, 406.

Diğer bir rivayete göre, Hz. Peygamber, Hz. Fâtıma'nın eteğini düzeltip elbisesini bir karış kadar uzatarak "İşte böyle" diye yol göstermiştir. Abdürrezzâk; bu rivayeti, Hz. Peygamber'in kızına karşı gösterdiği sevgi ve özenin bir ifadesi olarak yorumlamıştır.⁴² Benzer bir rivayet Tirmizî tarafından Ümmü'l-Hasan kanalıyla Ümmü Seleme'den nakledilirken⁴³ Heysemî'nin *Mecmau'z-Zevâid* ve Taberânî'nin *el-Mu'cemü'l-Kebîr* isimli eserlerinde Enes b. Mâlik'ten kanalıyla nakledilmiştir.⁴⁴ Bu rivayetlerin isnadında Abdürrezzâk'ın adı yer almamaktadır. Bu rivayetlerde baba kız ilişkisinin ön plana çıktığı görülmektedir. Hz. Peygamber'in babalık vasfının öne çıktığı, kızını koruduğu, onun eğitimiyle yakından ilgilendiği ve özel zamanlarında kızının yanında olduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'e olan bağlılığını gösteren rivayetlerden biri, Hudeybiye Antlaşması'nın bozulma ihtimali üzerine yaşanan bir olaya dayanmaktadır. Rivayete göre, Kureş'in ileri gelenlerinden Ebû Süfyân, barışı korumak adına Hz. Ali'ye gelerek arabuluculuk yapmasını talep etmiş, ancak Hz. Ali bu teklifi kabul etmemiştir. Bunun üzerine Ebû Süfyân, Hz. Fâtıma'ya giderek kendisinden yardım istemiştir. Ancak Hz. Fâtıma, babasının söylemiş olduğundan farklı bir şey söylemeyeceğini açıkça ifade etmiştir. Bunun üzerine Ebû Süfyân, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e yönelerek onların aracılığıyla Hz. Peygamber'in tutumunu yumuşatmayı ummuştur. Ancak çocuklar da anneleriyle aynı tutumu sergileyince Ebû Süfyân umutsuz bir şekilde geri dönmek zorunda kalmıştır.⁴⁵ Bu rivayet, Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'e olan sadakatini ve onun emirlerine olan bağlılığını göstermesi açısından önemli bir örnektir. Aynı zamanda ailesinin de aynı kararlılığı sergilediğini ortaya koymaktadır. Bu rivayeti sadece birkaç eserde yer almaktadır.⁴⁶

Hz. Fâtıma'nın babasına olan sevgisini vefatında ağlayarak, "Ey babacığım! Rabbine ne kadar yakın oldun! Ey babacığım! Cebrâil, vefat haberini getirdi. Ey babacığım! Firdevs Cenneti, senin yerin olacak."⁴⁷ ifade ettiği sözleri göstermektedir. Kaynaklarda bu rivayetlerin bir kısmı Abdürrezzâk isnadıyla⁴⁸, bir kısmı ise Süleyman b. Harb tarafından nakledilmiştir.⁴⁹ Süleyman b. Harb tarafından nakledilen rivayet olayın öncesini ve sonrasını da nakletmektedir.

Başka bir rivayete göre Hz. Peygamber'in eşleri, Hz. Fâtıma'yı babasının yanına göndererek, "Kadınlar bir araya geldi ve Ebû Kuhâfe'nin kızına (Hz. Ebû Bekir'in kızı, Hz. Aişe'ye) karşı adalet istediklerini iletmeni istiyoruz" dediler. Hz. Fâtıma, Hz. Aişe'nin yanında bulunduğu bir zamanda Hz. Peygamber'in huzuruna çıkmış ve kadınların taleplerini kendisine iletmiştir. Olayı şu şekilde aktarmaktadır: "Babam bana, 'Beni seviyor musun?' diye sordu. Ben de 'Evet' dedim. Bunun üzerine 'Öyleyse onu sev' dedi. Geri dönüp

⁴² Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 8/511.

⁴³ et-Tirmizî, *es-Sünen*, 3/125.

⁴⁴ Ebû'l-Hasan Nûreddîn 'Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*, nşr. Husâmeddîn el-Kudsi (Kahire: Mektebetü'l-Kudsi, 1414/1994), 5/127; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 23/369.

⁴⁵ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 5/43.

⁴⁶ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Omer b. Vâkîd el-Eslemî el-Vâkîdî, *el-Meğâzî*, nşr. Marsden Jones (Beyrut: Dâru'l-Alemî, 1409/1989), 2/793; Ebû'l-Muzaffer Yûsuf b. Kızıoğlu Sibt İbnül-Cevzî, *Mir'âtu'z-Zamân fî Tevârîhi'l-A'yân*, nşr. Muhammed Berekât vd. (Dimaşk: y.y., 1434/2013), 4/68; Ebû'l-Ferec 'Alî b. İbrâhîm b. Aḥmed Nûreddîn b. Burhâneddîn el-Halebî, *İnsânu'l-'Uyûn fî Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1427/2006), 3/106.

⁴⁷ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 3/412.

⁴⁸ Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm el-Mervezî İshâk b. Râheveyh, *Müsnedü İshâk b. Râheveyh*, nşr. Heyet (Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1437/2016), 2/331; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/442.

⁴⁹ İshâk b. Râheveyh, *Müsned*, 3/330; el-Buhârî, *es-Sahîh*, 6/15; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî (ö. 458/1066) el-Beyhakî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1985), 7/212.

*durumu kadınlara bildirdiğimde, 'Bir şey yapmadın, tekrar git' dediler. Ancak ben, 'Vallahi, bir daha dönüp bu konuda onunla konuşmayacağım' dedim.'*⁵⁰

Abdürrezzâk, bu rivayetin devamında Zührî'den bir aktarımda bulunarak, Hz. Peygamber'in bu konuda doğrudan kızını muhatap almasının önemine dikkat çeker. Bununla birlikte, kadınların bu meselede Zeynep bint Cahş'ı gönderdiklerine dair bir rivayeti de nakletmektedir. Abdürrezzâk'ın her iki rivayeti birden aktarması ve Zührî'nin, aracılık yapan kişinin Hz. Fâtıma olmadığı yönündeki kanaatini belirtmesi, bu rivayeti benimsemediğini göstermektedir. Bu rivayete sadece İbn Hibbân ve Nesâî'nin eserlerinde rastladık. Onlar da rivayeti Abdürrezzâk'tan nakletmektedir.⁵¹

Abdürrezzâk'ın *el-Musannef* adlı eserinde Hz. Fâtıma ile ilgili nakledilen rivayetler, onun biyografisi ve Hz. Peygamber ile ilişkisi hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Müellifin aktardığı rivayetler, özellikle Hz. Fâtıma'nın aile içindeki konumunu, Hz. Peygamber'in ona duyduğu sevgiyi ve Hz. Ali ile olan evliliğinin toplumsal bağlamını ortaya koymaktadır. Bu rivayetler incelendiğinde, Hz. Fâtıma'nın yalnızca Hz. Peygamber'in kızı olarak değil, aynı zamanda onun manevî ve ahlâkî mirasını taşıyan önemli bir şahsiyet olarak ön plana çıktığı görülmektedir.

Hz. Ali'nin ikinci bir evlilik yapma niyetine dair aktarılan rivayetler, dönemin evlilik anlayışına ışık tutarken, aynı zamanda Hz. Peygamber'in kızına duyduğu derin sevgi ve hassasiyeti de gözler önüne sermektedir. Bu noktada rivayetler, baba-kız ilişkisini güçlü bir şekilde vurgulamakla birlikte, aynı zamanda toplumsal normlar ve aile içi dengeler açısından da önemli çıkarımlar sunmaktadır. Hz. Fâtıma'nın tavrı da onun güçlü bir karaktere sahip olduğu konusunda ipuçları vermektedir. Özellikle, yaşanan olaylar karşısındaki tepkileri ve duruşu, onun sadece Hz. Peygamber'in kızı olarak değil, aynı zamanda kararlı ve bilinçli bir şahsiyet olarak İslâm toplumunda nasıl bir yer edindiğini göstermektedir. Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'e olan sadakati ve bağlılığı, Hudeybiye Antlaşması sürecinde yaşananlar ve babasının vefatındaki tepkileri üzerinden detaylandırılmıştır. Bu rivayetler, Hz. Fâtıma'nın, İslâm toplumundaki konumunun yalnızca bir evlat olmanın ötesine geçtiğini ve Hz. Peygamber'in ailesinin temsilcisi olarak nasıl bir duruş sergilediğini göstermesi açısından dikkate değerdir.

Abdürrezzâk'ın, Hz. Fâtıma ile ilgili naklettiği haberlerde, bazı rivayetleri diğer eserlerle kıyasla daha sade ve doğrudan aktardığı görülmektedir. Ancak, onun eserinde yer almayan bazı önemli rivayetlerin diğer kaynaklarda bulunması, tarihsel rivayetlerin tedvin sürecinde farklı yorumlamalara tabi tutulduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, Abdürrezzâk'ın *el-Musannef*'inde Hz. Fâtıma'ya dair aktarılan rivayetler, İslâm tarihinin erken dönemindeki sosyal, kültürel ve ailevi ilişkileri anlamak açısından kıymetli bilgiler içermektedir.

1.1.2. Hz. Fâtıma'ya Hz. Peygamber'in Kızı Olmasından Dolayı Ayrıcalık Gösterilmeyeceğini İfade Eden Rivayetler

⁵⁰ Ebû Bekr 'Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 9/240.

⁵¹ İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 285; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb el-Hurâsânî en-Nesâî, *es-Sünenü's-Suğrâ*, nşr. Heyet (Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1433/2012), 6/445.

Bu rivayetler, Hz. Peygamber'in kızına dünya ve ahirette herhangi bir ayrıcalık tanımadığını vurgulayan önemli hadislerden oluşmaktadır. Özellikle Şîî geleneğinde Hz. Fâtıma'nın masum ve üstün bir şahsiyet olarak kabul edilmesine karşın, burada onun diğer insanlarla eşit olduğu mesajı verilmekte ve dinî hükümlerin uygulanmasında hiçbir ayırım gözetilmediği ifade edilmektedir.⁵² Bu yönüyle rivayetlerin, Sünnî hadis anlayışını yansıttığı söylenebilir.

Hız. Fâtıma'nın dünyada diğer insanlara göre ayrıcalığının olmadığını ifade eden rivayeti Abdurrezzâk, Ma'mer'den rivayet etmiştir: "Aişe, Benî Mahzûm kabilesinden bir kadının eşyayı ödünç alıp geri vermediğini, bunun üzerine Hz. Peygamber'in kadının elinin kesilmesine hükmettiğini anlattı. Bunun üzerine kadının ailesi, Üsâme'ye başvurdu ve Üsâme, Hz. Peygamber'e kadının durumundan bahsetti. Hz. Peygamber, 'Ey Üsâme, Allah'ın hududuyla ilgili bir ceza hakkında konuşuyor musun?' dedi. Sonrasında Hz. Peygamber hutbede şunları söyledi: 'Sizden önceki insanlar helak oldu çünkü aralarındaki soylu hırsızlar affediliyordu, ama fakir hırsızların elini kesiyorlardı. Vallahi, eğer Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, elini keserdim.' Ardından Mahzûm kabilesinden olan kadının eli kesildi."⁵³ Bir diğer rivayette Üsâme hırsızlık yapan kadının amcasının kızı olduğunu söylemesi üzerine Hz. Peygamber, "Eğer Fâtıma bint Muhammed olsaydı, elini keserdim" diyerek cezayı yerine getirir.⁵⁴ Rivayette kadının kabilesi ve aracı olan kişilerden bahsedilmekle birlikte, olayın ne zaman gerçekleştiğine dair herhangi bir bilgi verilmemektedir. Ancak, başka rivayetlerde bu olayın Mekke Fethi sırasında yaşandığına dair bir bilgi bulunmaktadır.⁵⁵ Bu rivayet kaynaklarda yer almaktadır fakat tespit edebildiğimiz isnadlarda Abdurrezzâk'ın adı yer almamaktadır.⁵⁶

İkinci rivayet ahirete dönük bir olayın anlatılmasıdır. Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'in kızı olmasından dolayı ahirette de bir ayrıcalığının olmadığını anlatan Ma'mer'in rivayet ettiğine göre; iki kadın, elinde "el-Fetah" adını taşıyan bazı yüzüklerle Resûlullah'ın yanına geldi. Resûlullah bu yüzüklerden birini gördü ve onunla kadının eline vurdu, ardından onlardan uzaklaştı. Kadınlar şaşkın bir şekilde, "Neden bizden yüz çevirdin?" diye sorduklarında, Resûlullah şu cevabı verdi: "Nasıl yüz çevirmem, siz elinizi ateşle doldurmuşken bana geldiniz!" Kadınlar, bu durumu Fâtıma'ya şikâyet ettiler. Fâtıma, onlara kocası Ali'nin hediye ettiği altın bir kolyeyi gösterdi. Tam bu sırada Resûlullah geldi ve Fâtıma'nın elindeki kolyeyi görünce, "Sana, insanlar 'Resûlullah'ın kızı!' demesine aldanma, elinde ya da boynunda ateşten bir halka olmasın" dedi. Bunun üzerine, Fâtıma, kolyeyi satmaya karar verdi ve satıştan elde ettiği parayı bir köleyi hürriyetine kavuşturmak için kullandı. Resûlullah da bunun üzerine, "Fâtıma'yı ateşten kurtaran Allah'a şükürler olsun" dedi."⁵⁷ Sevbân tarikiyle nakledilen bu rivayet Nesâî'nin eserinde yer almaktadır.⁵⁸

⁵² Mehmet Salih Arı, "Şia Kaynaklarında Hz. Fâtıma" (Cennet Kadınlarının Seyyidesi Hz. Fâtıma, Sivas: Sivas Belediyesi, 2017), 125.

⁵³ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 8/286.

⁵⁴ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 8/287.

⁵⁵ el-Buhârî, *es-Sahîh*, 5/151; en-Nesâî, *es-Sünen*, 7/468.

⁵⁶ İshâk b. Râheveyh, *Müsned*, 1/511; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/2594, 2693; Müslim, *es-Sahîh*, 4/441; el-Buhârî, *es-Sahîh*, 5/23; İbn Mâce, *es-Sünen*, 3/10.

⁵⁷ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 8/504.

⁵⁸ en-Nesâî, *es-Sünen*, 8/98.

İlk rivayet, Hz. Peygamber'in adalet anlayışını ortaya koyan bir örnek olarak dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber, toplumda sosyal statüye göre farklı muamelelerin yapılmasının adaletsizlik olduğunu vurgulamakta ve bu durumu geçmiş ümmetlerin helak nedenlerinden biri olarak göstermektedir. Burada, cezanın uygulanışına dair verilen örnekte Hz. Fâtıma'nın isminin geçmesi, hükümlerin herhangi bir istisnaya yer bırakmaksızın herkese eşit şekilde uygulanması gerektiğini göstermektedir. Bu rivayet, birçok hadis kaynağında yer almakla birlikte, isnad zincirlerinde Abdürrezzâk'ın adına rastlanılmamaktadır.

İkinci rivayet ise, Hz. Peygamber'in ahiret hayatına dair uyarılarını içermektedir. Burada, Hz. Fâtıma'nın soy bağına güvenerek kendisini ayrıcalıklı görmemesi gerektiği vurgulanmakta ve onun elinde ya da boynunda altın gibi dünya malı bulunması, cehennem ateşi ile ilişkilendirilmektedir. Bu rivayetin devamında, Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'in uyarısını dikkate alarak kolyeyi satması ve elde edilen geliri bir köleyi özgürleştirmek için kullanması, onun da bu anlayışı benimsediğini göstermektedir. Bu yönüyle rivayet, sadece bir uyarı değil, aynı zamanda dinî öğreti ve davranış biçimi açısından örnek teşkil etmektedir.

Her iki rivayet de Hz. Fâtıma'nın İslâm toplumunda öne çıkan karakter özelliklerine dair önemli veriler içermektedir. Şiî geleneğinde Hz. Fâtıma'ya atfedilen üstünlük ve masumiyet kavramlarının aksine, bu rivayetlerde onun diğer insanlardan farklı olmadığı, hatta dinî emir ve yasaklara karşı daha fazla sorumluluk taşıdığına dair anlayışın öne çıktığı görülmektedir. Bu durum, erken dönem Sünnî hadis kaynaklarında Hz. Fâtıma'nın nasıl bir perspektiften ele alındığını ve ona atfedilen konumun nasıl şekillendiğini göstermesi açısından önemlidir. Özellikle Abdürrezzâk'ın isnad zincirinde yer almaması veya rivayetlerin farklı varyantlarının bulunması, hadislerin aktarım süreçleri ve tarihsel bağlamları açısından dikkate değer bir husustur.

1.1.3. Hz. Fâtıma'nın Üstünlüğünü Gösteren Rivayetler

Hz. Peygamber en üstün dört kadını sayarken, Fâtıma bint Muhammed'i de bu değerli isimler arasında anmasıdır. Rivayette yer alan isimler, Meryem bint İmran, Hatice bint Hüveylid, Fâtıma bint Muhammed ve Firavun'un eşi Asiye'dir. Bu kişiler tüm zamanların en üstün kadınları olarak övülmüş ve onların erdemleri vurgulanmıştır.⁵⁹ Bu rivayet Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî tarafından da nakledilmiştir.⁶⁰

Bu rivayetler, Hz. Fâtıma'nın konumuna dair farklı perspektifler sunmaktadır. Bir yandan, onun dünya ve ahiret açısından herhangi bir ayrıcalığa sahip olmadığı vurgulanırken, diğer yandan en üstün kadınlardan biri olarak anıldığı görülmektedir. Bu durum, dönemin toplumsal yapısı ve inanç anlayışları çerçevesinde Hz. Fâtıma'nın hem bir peygamber kızı olarak hem de bireysel kimliğiyle nasıl algılandığına dair önemli ipuçları vermektedir.

İlk gruptaki rivayetlerde, adalet ilkesinin herkese eşit şekilde uygulanması gerektiği mesajı öne çıkmaktadır. Hz. Peygamber'in, kızı da dahil olmak üzere hiç kimsenin ilâhî yasalar karşısında ayrıcalıklı olmadığını vurgulaması, İslâm'ın adalet anlayışının temelini gözler önüne sermektedir.

⁵⁹ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 9/239.

⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/3010; et-Tirmizî, *es-Sünen*, 5/124.

Bunun yanı sıra, Hz. Fâtıma'nın kişisel eylemleriyle sorumluluklarını yerine getirdiği ve yanlış kabul edilen bir tutumu düzelttiği görülmektedir. Bu anlatım, onun İslâm ahlakına uygun bir yaşam sürme çabasını ortaya koymaktadır.

Diğer yandan, Hz. Peygamber'in en üstün kadınlar arasında Hz. Fâtıma'yı da zikretmesi, onun manevî konumuna işaret eden bir rivayet olarak öne çıkmaktadır. Bu rivayet, Şîî ve Sünnî geleneklerde farklı yorumlanmış olup, Şîî perspektifinde Hz. Fâtıma'nın masumiyetini ve üstünlüğünü destekleyen önemli delillerden biri olarak görülmüştür.⁶¹

Bu rivayetler, Hz. Fâtıma'nın hem bireysel hem de toplumsal konumunu anlamak açısından dikkat çekicidir. O, bir yandan peygamber kızı olarak üstün meziyetlere sahip bir şahsiyet olarak anılmış, diğer yandan da sorumlulukları açısından diğer insanlardan ayrıcalıklı olmadığı vurgulanmıştır. Bu durum, İslam toplumunda kadın algısı, adalet ilkesi ve toplumsal roller açısından önemli bir dengeyi ortaya koymaktadır.

1.2. Hz. Ali'nin Yer Aldığı Rivayetler

Hz. Ali'nin yer aldığı rivayetleri evlilik süreci, evlilik hayatı ve Hz. Fâtıma'nın vefatı olarak sınıflandırmak mümkündür.

1.2.1. Hz. Fâtıma'nın Evlenme Süreciyle İlgili Rivayetler

Müellifin en fazla üzerinde durduğu konulardan biri, Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma ile evliliğidir. Bu bağlamda altı farklı rivayet nakledilmiş olup, özellikle Hz. Ali'nin evlilik talebi ve düğün süreci ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Müellif, Hz. Ali'nin Sa'd b. Muâz'ın teşvikiyle Hz. Peygamber'in huzuruna çıkmasını anlatan oldukça uzun bir rivayet aktarmaktadır. Bu rivayet, isteme aşamasından düğünün sonuna kadar gelişen olayları genel hatlarıyla içermekle birlikte sürecin tamamına dair bilgi de sunmaktadır. İsteme ve düğün merasimi aynı rivayet içerisinde ele alındığından, müellifin bu bağlamda rivayetleri birleştirerek bütünlük oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Ali, Hz. Fâtıma'ya talip olmaktan çekinmekte ve bu durumu Sa'd b. Muâz'a şu sözlerle ifade etmektedir: "Vallahi, ben iki kişiden biri değilim: Ne dünya menfaati için Resûlullah'a giderek kızını istedim ne de bir kâfirim ki onunla yakınlık kurarak dininden taviz vermesini amaçlayayım. Çünkü ben İslâm'a giren ilk insanlardan biriyim." Sa'd b. Muâz'ın cesaretlendirmesi üzerine Hz. Peygamber'in huzuruna çıkmaya karar verir. Ancak ilk ziyaretinde Hz. Peygamber kendisine yalnızca "hoş geldin" demekle yetinir ve başka bir şey söylemez. Bunun üzerine Sa'd b. Muâz'ın ısrarıyla tekrar Hz. Peygamber'in yanına gider ve evliliğin ne zaman gerçekleşeceğini sorar. Hz. Peygamber, üç gün sonra nikâhın kıyılacağını bildirerek, Hz. Bilâl'i çağırır ve ona şu talimatı verir: "*Ey Bilâl! Ben kızımı, amcamın oğluyla evlendirdim. Ümmetimin bir sünneti olarak nikâh sırasında yemek ikram etmek istiyorum. Git, bir koyun al ve dört ya da beş ölçek un hazırla. Büyük bir kap temin et ki, muhacirleri ve Ensar'ı bir araya toplayabileyim. Yemek hazır olduğunda bana haber ver.*"⁶²

⁶¹ Hüseyin Yürekli, "Şîa ve Ehl-i Sünnet Hadis Kaynaklarında Hz. Fâtıma'nın Faziletine Dâir Bazı Rivâyetlerin Genel Mukâyesesi", 9. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı III (2021), 94-98.

⁶² Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 5/115.

Hız. Peygamber'in bu emri doğrultusunda hazırlanan düğün yemeği, gruplar halinde gelen misafirlere ikram edilmişti. Bu esnada kadınlar da Hız. Fâtıma'yı düğün gecesi için hazırlamaktaydı. Rivayete göre, kadınlar kendi güzel kokularını ve takılarını kullanarak Hız. Fâtıma'yı süslemiş, ardından Hız. Peygamber içeri girdiğinde, kadınlar onun huzurunda kalkıp dışarı çıkmışlardı. Ancak arada bir perde bulunduğundan doğrudan karşısında değillerdi. Kadınların tamamı ayrıldıktan sonra yalnızca Esmâ bint Umeys içeride kalmıştı. Daha sonra Hız. Fâtıma çağırılmış, o da içeri girdiğinde Hız. Ali'yi Hız. Peygamber'in yanında otururken görmüş ve mahcubiyetle yüzünü kapatarak ağlamıştı.

Hız. Peygamber, Hız. Fâtıma'nın ağlamasını onun Hız. Ali'nin maddi durumu hakkında kaygı duymasına bağlamış ve şu sözlerle kendisini teselli etmişti:

*"Niçin ağlıyorsun? Seni kendi yanımdan ayırmak konusunda ihmalkâr davranmadım. Sana ailemin en hayırlısını seçtim. Nefsini elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, seni dünyada mutlu, ahirette ise salihlerden biriyle evlendirdim."*⁶³

Bu sözler üzerine Hız. Fâtıma sakinleşmişti. Daha sonra Hız. Peygamber bir miktar suya dua okumuş ve bu sudan kızına ve damadına serpmişti. Rivayetin devamında Abdullah b. Abbâs, Esmâ bint Umeys'ten naklen şu ek bilgiyi vermektedir: Esmâ, Hız. Peygamber'in Hız. Ali ve Hız. Fâtıma'nın evinin kapısında durarak onlar için özel olarak dua ettiğini, bu duasına başka kimseyi ortak etmediğini belirtmişti. Hız. Peygamber, odasına çekilene kadar onların iyiliği için dua etmeye devam etmişti.⁶⁴

Hız. Fâtıma'nın evlenme süreci ve düğününe dair çeşitli rivayetler nakledilmiştir. Bu rivayetlerde özellikle Hız. Fâtıma'nın çeyizi ve düğün gecesi ele alınmış, Hız. Peygamber'in kızının düğünüyle yakından ilgilendiği ve genç çiftte bu özel gecede dua ettiği vurgulanmıştır.

Rivayete göre, Hız. Fâtıma Hız. Ali ile nikâhlendiğinde, onun evinde yalnızca yere serilmiş kum, lifle doldurulmuş bir yastık, bir su kabı ve bir testi bulunmaktaydı. Hız. Peygamber, damadı Hız. Ali'ye *"Ben gelene kadar bekle."* diyerek düğün gecesi için özel bir hazırlık yapmıştı. Ardından bir su kabına dua okuyarak önce Hız. Ali'ye, ardından Hız. Fâtıma'ya bu sudan serpmiş ve şu sözleri söylemişti: *"Ey Fâtıma, seni en çok sevdiğim kişiyle nikâhladım."* Hız. Peygamber, gözden kaybolana kadar onlar için dua etmeye devam etmişti.⁶⁵ Bu rivayeti, Heysemî ve Taberânî de Abdürrezzâk isnadıyla nakletmiştir.⁶⁶

Ebü İshâk'tan rivayete, Hız. Ali'nin Hız. Fâtıma ile evlendiği dönemde yaşanan bir diyalogu nakletmektedir. Buna göre, Hız. Fâtıma, nikâhın ardından Hız. Peygamber'e dönerek şu sözleri söylemişti: *"Ey Allah'ın Resûlü, beni gerçekten Ali ile mi evlendirdin? O, büyük karınlı mı?"* Bu sözler üzerine Hız. Peygamber, kızına şu şekilde karşılık vermiştir: *"Ben seni ona nikâhladım; çünkü o, benim en önce Müslüman olan dostum, en fazla bilgiye sahip olanım ve en büyük sabır gösterenimdir."* Burada geçen "büyük karınlı" ifadesi, Hız. Ali'nin fiziksel özelliklerinden biri olarak zikredilmiş olsa da evlilikle ilgili olarak Hız. Fâtıma'nın açık bir itirazı şeklinde yalnızca Abdürrezzâk'ın rivayetinde yer almaktadır.⁶⁷ Başka bir

⁶³ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 5/115.

⁶⁴ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 5/115.

⁶⁵ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 5/114.

⁶⁶ Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb (ö. 360/971) et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, çev. nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1984), 22/410; el-Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, 9/207.

⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahâbe*, 2/555.

rivayette de “Seni ailemden bana en sevimli olanla nikâhladım” ifadesi yer almaktadır.⁶⁸ Bu söz, Hz. Peygamber’in Fâtıma’ya olan derin sevgisini ve ona verdiği değeri gösteren anlamlı bir ifadedir.

Hz. Fâtıma’ya verilen mehirle ilgili rivayetlerde farklı bilgiler yer almaktadır. Bir rivayete göre, “Hz. Ali, Hz. Fâtıma’yı ancak demir bir zırhın mehriyle helâl kılmış ve buna başka bir şey eklememiştir.”⁶⁹ Beyhakî İbn Cüreyc kanalıyla⁷⁰; Heysemî Ebû Ya’la ve Mücâhid kanalıyla rivayet etmiştir.⁷¹ Hz. Ali’nin, Hz. Fâtıma’ya on iki ukiyye mehir verdiği belirtilmektedir.⁷²

1.2.2. Evlilik Hayatıyla İlgili Rivayetler

Hz. Peygamber’in Gözetiminde Olmaları

Hz. Peygamber’in sabah namazına kaldırmak amacıyla Hz. Ali ve Hz. Fâtıma’nın odalarına gitmesiyle ilgili rivayet, onların arasındaki yakınlığı ve Hz. Peygamber’in aile fertleriyle olan ilişkisini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Rivayete göre, bir gün Hz. Peygamber, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma’nın yanına girdiğinde onların hâlâ uyumakta olduğunu gördü ve “Namaz kılmayacak mısınız?” diye sordu. Bunun üzerine Hz. Ali, “Ey Allah’ın Resûlü, canlarımız Allah’ın elindedir. O, dilediğinde bizi uyandırır.” şeklinde cevap verdi. Bu sözler üzerine Hz. Peygamber, şu âyeti okuyarak uzaklaştı: “Ve insan, her şeyden daha çok tartışmacıdır.” (Kehf 18/54) Bu rivayet, Hz. Peygamber’in ailesine karşı gösterdiği ilgi ve onların manevi gelişimine verdiği önemi ortaya koymasının yanı sıra, Hz. Ali’nin kader anlayışına dair yaklaşımını da yansıtmaktadır.⁷³ Hadis kaynaklarında yer alan bu rivayetin isnadında Abdürrezzâk yer almamaktadır.⁷⁴

Maddi Durumlarına Dair Rivayetler

Kaynaklarda, Hz. Ali ile Hz. Fâtıma’nın yaşamları boyunca maddi zorluklarla karşılaştıklarına dair birçok rivayet bulunmaktadır. Bu bağlamda, Abdürrezzâk’ın eserinde yer alan bir rivayet, diğerlerinden farklı bir anlatıma sahip olup, yalnızca bu eserde bulunmaktadır. Bu rivayet, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma’nın karşılaştığı ekonomik sıkıntıları daha farklı bir perspektiften ele almakta ve diğer kaynaklarda yer almayan bir detay sunmaktadır. Bu rivayete göre, Hz. Peygamber her gün kızı Hz. Fâtıma’nın evine uğrar ve Hz. Fâtıma da ona ikramda bulunurdu. Ancak bir gün Hz. Peygamber geldiğinde evde ikram edilecek hiçbir şey bulunmaz. Bu durum karşısında Hz. Fâtıma üzüntüsünü dile getirir. Hz. Ali, Hz. Peygamber’in kendisinin bildiğinden daha iyi bildiğini ve bu yüzden kaygılanmasına gerek olmadığını söyler. Ancak Hz. Fâtıma, eşine “Git, belki bir şeyler bulursun ya da birisi sana borç verir.” der. Bunun üzerine Hz. Ali pazara gider ve yerde bir dinar bulur. Sahibini aramasına

⁶⁸ Ebû Bekr ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî, *el-Musannef*, 9/95; İshâk b. Râheveyh, *Müsned*, 2/340; Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu’s-Sahâbe*, 2/568.

⁶⁹ Ebû Bekr ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî, *el-Musannef*, 5/238.

⁷⁰ Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. ‘Alî el-Husrevcirdî el-Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, nşr. ‘Abdullâh et-Turkî (b.y.: Merkezi Hecer, 1432/2011), 14/485.

⁷¹ Ebû’l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî (ö. 807/1405) el-Heysemî, *Mecma’u’z-Zevâ’id ve Menba’u’l-Fevâ’id* (Beyrut: Dârül Fikr, 1412), 1/4/283.

⁷² Ebû Bekr ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî, *el-Musannef*, 5/239.

⁷³ Ebû Bekr ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî, *el-Musannef*, 2/113.

⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/619, 755, 954; el-Buhârî, *es-Sahîh*, 9/106, 137; Müslim, *es-Sahîh*, 2/518.

rağmen bulamayınca, bu parayla alışveriş yapar. Fakat alışveriş yaptığı kişi, ürünü vermesine rağmen dinarı almaz. Aynı durum birkaç kez tekrar eder. Her seferinde adam yiyeceği verir fakat karşılığını almaz. Bu olay karşısında Hz. Fâtıma, yaşananları doğru bulmadığını ifade ederek Hz. Ali'ye sitem eder. Hz. Ali daha sonra yeniden pazara gider. Adamdan alışveriş yapar ve bu sefer dinarı adama zorla verir. Hz. Ali, durumu Hz. Peygamber'e anlattığında, o şöyle buyurur: *"O, sana gönderilen bir rızıktır. Eğer onu geri vermeseydin, bu rızık sana ulaşmazdı."*⁷⁵ Bu rivayet, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın maddi sıkıntılarla karşılaşmalarına rağmen tevekküllerini koruduklarını ve Hz. Peygamber'in, onların durumunu ilâhî bir lütuf çerçevesinde değerlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda nakledilen bir diğer rivayet, Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'den ev işlerinde yardımcı olması amacıyla bir köle talebinde bulunmasına dairdir. Ancak Hz. Peygamber, kızının bu talebini geri çevirmiştir. Gece olduğunda Hz. Peygamber, Hz. Fâtıma ve Hz. Ali'nin yanına gelerek onlara *"Size istediğinizden daha hayırlısını söyleyeyim mi?"* diye sormuştur. Ardından şu tavsiyede bulunmuştur: *"Gece yatmadan önce otuz üç kez 'Sübhanallah', otuz üç kez 'Elhamdülillah' ve otuz üç kez 'Allahu Ekber' deyin; ardından 'Lâ ilâhe illallah' diyerek bu sayıyı yüze tamamlayın."* Hz. Ali, bu zikri Sıffın gecesinde dahi terk etmediğini ifade etmiştir.⁷⁶ Buhârî ve Müslim tarafından nakledilen rivayetlerde Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'in yanına gittiğinde onu bulamadığı ve durumu Hz. Aişe'ye bildirdiği şeklinde yer almaktadır.⁷⁷ Ahmed b. Hanbel'de ise her iki rivayeti de nakletmiştir.⁷⁸ Bu rivayet, Hz. Peygamber'in maddi yardım yerine, manevî güç ve sabrı teşvik ettiğini; ayrıca bu zikrin, zor zamanlarda bile istikrarla sürdürüldüğünü göstermektedir.

Benî Nadir'in sürgün edilmesinden sonra savaş olmaksızın elde edilen ganimetin bir kısmı Hz. Fâtıma ailesine verilmişti. Rivayete göre; Hz. Peygamber bunun büyük bir kısmını Muhacirlere verdi ve aralarında paylaştırdı. Ayrıca, Ensar'dan ihtiyaç sahibi olan iki kişiye de hisse ayırdı; ancak onların dışında başka bir Ensar'a vermedi. Geri kalan ise, Hz. Peygamber'in sadakası olarak kalıp Fâtıma'nın evlatlarının tasarrufunda bulundu.⁷⁹ Bu rivayet sonraki müellifler tarafından da Abdürrezzâk isnadıyla nakledilmiştir.⁸⁰

1.3. Diğer İnsanlarla Münasebetleri

Hz. Fâtıma'nın içinde bulunduğu olaylarda sınırlı sayıda kişinin adı rivayetlerde yer almaktadır. Yakın akrabası dışında rivayetlerde adı geçen tek kişi Hz. Ebû Bekir'dir. Bu bölümde Hz. Fâtıma'nın amcaları, çocukları ve Hz. Ebû Bekir'le ilişkili olan rivayetlere yer verilecektir.

1.3.1. Amcalarıyla münasebetleri

Hz. Fâtıma'nın amcalarıyla olan ilişkisi, kaynaklarda oldukça sınırlı bir şekilde yer bulmaktadır. Ancak, amcası Hz. Hamza ve amcasının oğlu Hz. Cafer ile ilgili bazı rivayetlerde Hz.

⁷⁵ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 8/473.

⁷⁶ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 8/473.

⁷⁷ el-Buhârî, *es-Sahîh*, 4/84; 5/19; 7/65; Müslim, *es-Sahîh*, 7/87, 89.

⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/892, 1195, 1284.

⁷⁹ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 5/33.

⁸⁰ Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, nşr. 'Adil Muhammed, 'Ammâr 'Abbâs (Kahire: Dâru't-Te'sîl, 1436/2015), 5/162; Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. 'Alî Husrevcirdî el-Beyhakî, *Delâ'ilü'n-nübüvve*, nşr. 'Abdu'lmu'tî Kal'acî (b.y.: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1408/1988), 3/178.

Fâtıma'nın adı geçmektedir. Bu rivayetler, Hz. Fâtıma'nın akrabalarına olan derin sevgi ve saygısını gösteren önemli ipuçları sunmaktadır. Özellikle, Hz. Fâtıma'nın amcası Hz. Hamza ve amcasının oğlu Hz. Cafer'in cenazelerine verdiği tepkiler ve düzenli olarak gerçekleştirdiği kabir ziyaretleri, aralarındaki duygusal bağın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Rivayetlere göre, Hz. Fâtıma, amcası Hz. Hamza'nın kabrini her cuma günü ziyaret etmeyi alışkanlık haline getirmişti.⁸¹ Ayrıca, kabri tanıyabilmesi için üzerine bir işaret koyduğu da belirtilmektedir.⁸² Bu, Hz. Fâtıma'nın amcasına duyduğu sevginin ve ona duyduğu saygının somut bir örneği olarak kaydedilmiştir.

Hz. Cafer'in şehit düşmesinin ardından Hz. Fâtıma, cenazenin yanına gelerek *"Ey amcamın oğlu!"* diyerek derin bir hüznle ağlamaya başlamıştı. Hz. Peygamber, Hz. Fâtıma'nın bu duygusal tepkisine karşılık olarak *"Cafer gibi biri için ağlayan ağlasın"* demişti.⁸³ Bu ifade, Hz. Fâtıma'nın Hz. Cafer'e duyduğu sevgi ve saygının yanı sıra, onun şahsiyetine yönelik derin bir takdiri de yansıtmaktadır.

1.3.2. Çocuklarıyla Münasebetleri

Hz. Fâtıma'nın çocuklarıyla ilişkilerini gösteren rivayetler doğumlarından sonra ad konulması, kulaklarına Hz. Peygamber tarafından ezan okunması, saçlarının tıraş ettirilerek sadaka verilmesini içermektedir. Rivayetlerden çocukların isimlerinin Hz. Peygamber tarafından konulduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Fâtıma, oğlu Hasan b. Ali'yi dünyaya getirdiğinde, onu Hz. Peygamber'in yanına götürmüş ve Hz. Peygamber, torununa *Hasan* adını vermiştir. Daha sonra Hüseyin'in doğumu gerçekleştiğinde, Hz. Fâtıma onu da Hz. Peygamber'e götürerek *"Bu, bundan daha güzeldir"* diyerek isim koymasını talep etmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, torununa *Hüseyin* adını vermişti.⁸⁴

Hz. Peygamber, torunu Hasan bin Ali'nin doğumunun ardından onun kulağına ezan okumuştur.⁸⁵ Tirmizî, Sevrî'den⁸⁶; Beyhakî, Ahmed b. Mansur kanalıyla Abdürrezzâk'tan rivayet etmiştir.⁸⁷

Hz. Fâtıma, her doğum yaptığında çocuğunun saçını tıraş ettirir ve ardından saçın ağırlığı kadar gümüşü sadaka olarak verirdi.⁸⁸ Beyhakî, farklı bir kanaldan bu rivayeti nakletmiş, ancak Zeynep, Ümmü Külsûm, Hasan ve Hüseyin'in isimlerini de zikretmiştir.⁸⁹

Hz. Fâtıma, çocuklarının saçını tıraş ettirip ağırlığınca gümüş sadaka verme uygulamasını şöyle açıklamıştır: *"Babam da bunu yapardı."*⁹⁰

⁸¹ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 3/427.

⁸² Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 3/428.

⁸³ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 3/410.

⁸⁴ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 4/136.

⁸⁵ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 4/137.

⁸⁶ et-Tirmizî, *es-Sünen*, 3/17.

⁸⁷ el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9/513.

⁸⁸ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 4/135.

⁸⁹ el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9/304.

⁹⁰ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 4/135.

Bu ifade, onun Hz. Peygamber'in sünnetine olan bağlılığını ve onun öğretilerini yaşamında nasıl rehber edindiğini göstermektedir. Aynı zamanda, bu pratiğin Hz. Peygamber tarafından benimsendiğini ve aile içinde nesilden nesile aktarıldığını ortaya koymaktadır.

1.3.3. Hz. Ebû Bekir ile Münasebetleri

Abdürrezzâk, eserinde Hz. Ebû Bekir ile ilgili iki farklı rivayet zikretmektedir. Bu rivayetlerin ortak noktası, her ikisinin de Hz. Fâtıma'nın üzüntüsüne neden olmasıdır. Rivayetler, dönemin sosyal ve siyasal bağlamı içerisinde değerlendirildiğinde, Hz. Fâtıma ile Hz. Ebû Bekir arasındaki ilişkide yaşanan hassasiyetleri ortaya koymaktadır.

İlk rivayet Fedek arazisiyle ilgilidir. Bu rivayet Hz. Aişe'den nakledilmiştir. Hz. Fâtıma ve Hz. Abbâs'ın, Hz. Peygamber'in vefatının ardından miras talebinde bulundukları ve Hz. Ebû Bekir'in bu talebe, Hz. Peygamber'den işittiğini belirttiği "Biz miras bırakmayız, bıraktıklarımız sadakadır" sözüyle karşılık verdiği rivayet edilmektedir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in uygulamalarını aynen sürdürdüğünü ve onun ailesinin geçiminin beytûlmalden sağlanmaya devam edeceğini ifade etmiştir. Bunun üzerine Hz. Fâtıma'nın Hz. Ebû Bekir ile görüşmeyi kestiği ve vefatına kadar kendisiyle konuşmadığı aktarılmaktadır. Ayrıca, Hz. Fâtıma'nın vefatının ardından Hz. Ali'nin onu gece defnettği ve Hz. Ebû Bekir'e haber vermediği nakledilmektedir. Hz. Âişe'nin ifadelerine göre, Hz. Fâtıma hayattayken Hz. Ali'ye gösterilen teveccüh, onun vefatının ardından azalmış ve bu durum Hz. Ali'nin toplumsal konumunu doğrudan etkilemişti.⁹¹ Ebû Ca'fer'den nakledilen bir rivayete göre, Hz. Ebû Bekir'in Hz. Ali'ye bir cariyeye verdiği aktarılmaktadır. Rivayete göre, Ümmü Eymen, Hz. Fâtıma'nın yanına girdiğinde hoşnut olmadığı bir durumla karşılaşmış ve bunun sebebini sormuştu. Ancak Hz. Fâtıma başlangıçta cevap vermekten kaçınmıştı. Ümmü Eymen'in, "Baban bana hiçbir şeyi gizlemezdi" sözleri üzerine Hz. Fâtıma, "Ebû Hasan'a (Hz. Ali'ye) bir cariyeye verdiler" diyerek durumu açıklamıştı. Bunun üzerine Ümmü Eymen dışarı çıkarak, Hz. Ali'nin bulunduğu evin kapısı önünde yüksek sesle, "Hz. Peygamber'e saygı ailesine saygılı olmayı gerektirmez mi" diye seslenmişti. Hz. Ali bu sesin sebebini sorduğunda, oradakiler Ümmü Eymen'in sözlerini aktarmışlardı. Hz. Ali, durumu öğrenince, "Cariye, Hz. Fâtıma'ya aittir" diyerek cariyenin tasarruf hakkının Hz. Fâtıma'da olduğunu belirtmişti.⁹²

Hz. Ebû Bekir tarafından Hz. Ali'ye verilen cariyeye hakkında nakledilen rivayetler, özellikle Abdürrezzâk'ın Musannef'inde yer aldıktan sonra, Hâkim et-Tirmizî'nin (ö. 320/932) *Nevâdirü'l-usûl fi ma'rifeti ahbârî'r-Resûl* adlı eserinde de mevcuttur. Tirmizî, cariyeye konusu etrafında Hz. Ali ile ilgili iki farklı olayı aktarır. Bunlardan ilki, Mekke'nin fethi sırasında yaşanan bir olayla ilgilidir. Hevâzin esirlerinden bir cariyeye, Hz. Ali'nin hissesine düşer. Hz. Ali, cariyeyi hızla kız kardeşi Ümmü Hânî'ye götürüp süslemesini ister. Ancak bu esnada, Hz. Peygamber'in münâdîsi, "Esirleri serbest bırakın!" diye bağırır. Bunun üzerine Hz. Ali, yol kenarında beklemek zorunda kalmış ve mahzun bir şekilde durmuştu. Diğer bir rivayet, Hz. Ali'nin bir sefer sırasında, ganimetin beşte biri (hums) ile bir cariyeye ile evlenmesiyle ilgilidir. Ancak sahâbîler, bu evliliği uygun görmeyip durumu Hz. Peygamber'e iletilmişlerdi. Hz. Peygamber, onlara, "Ali konusunda bana eziyet etmeyin" diyerek bu meseleyi

⁹¹ Ebû Bekr 'Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 5/106.

⁹² Ebû Bekr 'Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 6/215.

sonlandırmıştı.⁹³ Bu rivayetler, Hz. Ali'nin cariye ile ilgili yaşadığı olaylar hakkında bilgi verirken, kaynaklarda daha fazla ayrıntıya yer verilmediği için konuya dair detaylı açıklamalar yapmak mümkün olmamaktadır. Cariye ile ilgili yer verilen bir diğer rivayet, zina suçu işlediği için Hz. Fâtıma tarafından kırbaça cezalandırıldığına dair bir anlatıdır.⁹⁴ Beyhakî ise bu rivayeti İbn Uyeyne kanalıyla Amr b. Dinar'dan nakletmiştir.⁹⁵

1.3.4. Cenazesini Yıkayanlar

Esmâ bint Umeys, Hz. Fâtıma'nın vefatından önce kendisine, yalnızca Hz. Ali ve kendisinin ona cenaze işlemlerini yapmasını vasiyet ettiğini belirtmişti. Bu talimat üzerine, Esmâ ve Hz. Ali, Hz. Fâtıma'yı birlikte yıkamışlardı.⁹⁶ Bu rivayetlerde Esmâ bint Umeys'in Hz. Fâtıma'nın hayatındaki rolü ele alınmakta, ancak tarihsel bağlam açısından bazı çelişkiler olduğu görülmektedir. Öncelikle, Esmâ'nın Hz. Fâtıma'nın düğün gecesine dair rivayetlerde yer alması, onun o dönemde Habeşistan'da bulunduğu gerçeğiyle çelişmektedir. Bu durum, rivayetin güvenilirliği konusunda soru işaretleri oluşturmaktadır. Esmâ bint Umeys'in düğün gecesine şahitlik edebilmesi için Medine'de bulunması gerekmektedir, ancak tarihi kayıtlar onun bu dönemde Ca'fer b. Ebî Tâlib ile Habeşistan'da olduğunu göstermektedir. Bu çelişki, rivayetin sonradan şekillenmiş veya isnadında bir hata barındırıyor olabileceğini düşündürmektedir.

Öte yandan, Esmâ'nın Hz. Fâtıma'nın cenazesini yıkayan iki kişiden biri olduğu bilgisi, dönemin tarihî gerçekleriyle daha uyumludur. Bu dönemde Hz. Ebû Bekir ile evli olması ve Medine'de bulunması, rivayetin tutarlılığını artırmaktadır.

Rivayetlere göre, Hz. Fâtıma vefatına yaklaşırken Hz. Ali'ye çeşitli talimatlar vermişti. İlk olarak, gusül suyu hazırlanmasını istemiş ve ardından gusül abdesti alarak temizlenmişti. Daha sonra, kendisi için hazırlanmış olan kalın ve kaba kefen giysilerini giymiş ve güzel kokular sürmüştü. Hz. Fâtıma, vefatından sonra bedeninin açılmaması ve onun olduğu gibi kefene sarılması için Hz. Ali'ye talimat vermişti.⁹⁷

Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fâtıma, vefat ettikten sonra gece defnedilmişti. Hz. Ali, cenaze namazını Hz. Ebû Bekir'in kıldırması için bu defni gece vakti gerçekleştirmişti. Bunun ardında, Hz. Ali ile Hz. Ebû Bekir arasında yaşanan bir mesele olmasıdır.⁹⁸ İbn Ebû Şeybe, farklı kanallarla hadisin bir kısmını nakletmiş; ancak Ebû Bekir'le ilgili kısmı zikretmemiştir.⁹⁹ Rivayetlere göre, Hz. Ali, Hz. Fâtıma'yı geceleyin defnetmiş ve bu durumu Hz. Ebû Bekir'e bildirmemişti.¹⁰⁰ İbn Sa'd, bu rivayeti Süfyân kanalıyla Ma'mer'den nakletmiş; ancak "Ebû Bekir'in izni olmaksızın" ifadesi

⁹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Hasen Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdirü'l-usûl fî ma'rifeti ahbâri'r-Resûl*, nşr. Tevfik Muhammed Tekeli (b.y.: Dâru'n-Nevâdir, 1431/2010), 5/448.

⁹⁴ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 6/286.

⁹⁵ el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 8/245.

⁹⁶ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 3/306.

⁹⁷ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 3/307.

⁹⁸ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 3/389.

⁹⁹ Ebû Bekr b. Ebî Şeybe 'Abdullâh b. el-'Absî İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, nşr. Sa'd b. Nâsır eş-Şetrî (Riyad: Dâru Kunûzi İşbîliyâ, 1436/2015), 7/143.

¹⁰⁰ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, 3/390.

bulunmamaktadır.¹⁰¹ Bu davranış, aralarındaki anlaşmazlık ve ilişkilerindeki gerginlik nedeniyle Hz. Ali tarafından bilinçli olarak yapılmış bir tercih gibi görünmektedir.

Sonuç

Abdürrezzâk'ın *Musannef* adlı eserinde yer alan Hz. Fâtıma ile ilgili rivayetlerin çoğu, Sünnî hadis literatüründe de bulunmaktadır. Ancak yalnızca bu eserde geçen bazı rivayetler, diğer kaynaklarda yer almamaktadır. Bununla birlikte, bu rivayetler genel olarak Sünnî hadis külliyatına dâhil olup, Ahmed b. Hanbel, İbn Râheveyh, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Hibbân ve Taberânî gibi hadis âlimlerinin Hz. Fâtıma ile ilgili rivayetlerinin isnadlarında Abdürrezzâk'ın ismini zikrettikleri ve bazen rivayeti aynı şekilde naklettikleri gözlemlenmektedir.

Abdürrezzâk'ın eserinde yer alan rivayetlerin büyük çoğunluğu, Sünnî literatürde yer alan rivayetler ile paralellik göstermektedir. Ancak, Hz. Aişe'den nakledilen ve Hz. Peygamber'in kızına bir şeyler fısıldadıktan sonra ağlaması, ardından yeniden bir şeyler söyledikten sonra gülmesi şeklinde tarif edilen rivayetin eserde yer almadığı dikkat çekmektedir. Bu rivayet, genellikle Şiî literatürde Hz. Fâtıma'yı ayrıcalıklı kılmak amacıyla kullanılırken, müellifin bu rivayeti eserine dâhil etmemesi anlamlıdır. Bazı eserlerde bu rivayetin devamı olarak Hz. Fâtıma'nın 'en üstün dört kadından biri' olduğuna dair bir rivayet aktarılmaktadır. *Musannef* te de sadece rivayetin son kısmı yer almaktadır.

Abdürrezzâk'ın, Şiî ve Sünnî rivayetler arasında objektif ve makul bir yaklaşım benimsediği ve rivayetlerinde aşırı anlatımlardan kaçındığı söylenebilir. Ayrıca, Abdürrezzâk'ın çizdiği portreye göre Hz. Fâtıma, dinî konularda hassas, babasına ve ailesine düşkün, karşı olduğu meselelerde tepkisini çekinmeden ortaya koyan ve daha çok aile üyeleri ve işleriyle ilgilenen bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁰¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 10/30.

Kaynakça

- ‘Abdurrezzâk, Ebû Bekr ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San‘ânî. *Musannef*. çev. Hüseyin Yıldız. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2012.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû ‘Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsneid*. b.y.: Cem‘iyyetü’l-Meknez, 1431/2010.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû ‘Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *Fedâilu’s-Sahâbe*. nşr. Vasiyyullâh Muhammed ‘Abbâs. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1404/1983.
- Arı, Mehmet Salih. “Şia Kaynaklarında Hz. Fâtıma”. 117-134. Sivas: Sivas Belediyesi, 2017.
- Belâzürî, Ebû’l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd (ö. 279/892-93) el-. *Ensâbü’l-eşrâf*. çev. Mehmet Akbaş Musa K. Yılmaz. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Basım, 2020.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. ‘Alî el-Husrevcirdî el-. *es-Sünenü’l-kübrâ*. nşr. ‘Abdullâh et-Turkî. b.y.: Merkezu Hecer, 1432/2011.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. ‘Alî Husrevcirdî el-. *Delâ’ilü’n-nübüvve*. nşr. ‘Abdu’lmu’tî Kal‘acî. b.y.: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1408/1988.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Alî (ö. 458/1066) el-. *Delâ’ilü’n-Nübüvve*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütubi’l-İlmiyye, 1985.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmi‘u’s-şahîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Buhârî, Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. İsmâ‘îl el-. *el-Câmi‘ü’l-Müsneidü’s-Sahîhü’l-Muhtasar*. nşr. Muhammed Zuheyr en-Nâsır. Beyrut: Dâru Tavki’n-Necât, 1422/2001.
- Çetin, Musa. “Abdurrezzâk’ın Hadis İlmindeki Yeri”. *EKEV Akademi Dergisi* 16/50 (2012), 113-132.
- Ebû Bekr ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San‘ânî, Ebû Bekr ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San‘ânî. *el-Musannef*. nşr. Heyet. Kahire: Dâru’t-Te’sîl, 1435/2015.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş‘as es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. nşr. ‘Adil Muhammed, ‘Ammâr ‘Abbâs. Kahire: Dâru’t-Te’sîl, 1436/2015.
- Hâkim, Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. ‘Abdullâh en-Nisâbü’rî el-. *el-Müstedrek âle’s-Sahihayn*. nşr. Heyet. Kahire: Dâru’t-Te’sîl, 1435/2014.
- Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Hasen. *Nevâdirü’l-usûl fî ma’rifeti ahbâri’r-Resûl*. nşr. Tevfik Muhammed Tekeli. b.y.: Dâru’n-Nevâdir, 1431/2010.
- Halebî, Ebû’l-Ferec ‘Alî b. İbrâhîm b. Ahmed Nûreddîn b. Burhâneddîn el-. *İnsânu’l-Uyûn fî Sîreti’l-Emîni’l-Me’mûn*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1427/2006.
- Hatiboğlu, İbrahim. “Ma’mer b. Râşid”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/552-554. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Heysemî, Ebû’l-Hasan Nûreddîn ‘Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-. *Mecma‘u’z-Zevâid ve Menba‘u’l-Fevâid*. nşr. Husâmeddîn el-Kudsî. Kahire: Mektebetü’l-Kudsî, 1414/1994.
- Heysemî, Ebû’l-Hasan Nûreddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî (ö. 807/1405) el-. *Mecma‘u’z-Zevâid ve Menba‘u’l-Fevâid*. Beyrut: Dârül Fikr, 1412.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ‘Abdullâh b. el-‘Absî. *el-Musannef*. nşr. Sa’d b. Nâsır eş-Şetrî. Riyad: Dâru Kunûzi İşbîliyyâ, 1436/2015.
- İbn Hallikân, Ebû’l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hallikân el-İrbilî. *Vefiyâtu’l-A‘yân ve Enbâu Ebnâi’z-Zamân*. nşr. İhsân Abbâs. Beyrut: Dâru Sâdir, ts.

- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Bustî. *es-Sahîh*. nşr. Mehmet Ali Sönmez, Halis Aydemir. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1433/2013.
- İbn Mâce, Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen*. nşr. Heyet. Kahire: Dâru’t-Te’sîl, 1435/2015.
- İbn Sa’d, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa’d b. Menî’. *Kitâbü’t-Tabakâti’l-kebîr*. nşr. ‘Alî Muhammed ‘Omer. Kahire: Mektebetü’l-Hancî, 1421/2001.
- İshâk b. Râheveyh, Ebû Ya’kûb İshâk b. İbrâhîm el-Mervezî. *Müsnedü İshâk b. Râheveyh*. nşr. Heyet. Kahire: Dâru’t-Te’sîl, 1437/2016.
- Mâlik b. Enes, Ebû ‘Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî. *el-Muvatta’*. Ebû Dabî: Müessesetü Zâhid b. Sultân, 1425/2004.
- Meclîsî, Muhammed Bâkır (ö.1111/1699) el-. *Bihârul-Envâr*. I-CX Cilt. Beyrut: Müessesetü’l-Vefâ, 1403/1983.
- Müslim, Ebû’l-Huseyn Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü’rî. *el-Müsnedü’s-Sahîhu’l-Muhtasar bi Nakli’l-‘Adl ‘ani’l-‘Adl ilâ Resûlillâh*. nşr. Heyet. Kahire: Dâru’t-Te’sîl, 1435/2014.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu’ayb el-Hurâsânî en-. *es-Sünenü’s-Suğrâ*. nşr. Heyet. Kahire: Dâru’t-Te’sîl, 1433/2012.
- Nisâbü’rî, el-Hâkim Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-. *el-Müstedrek âle’s-Sahihayn*. nşr. Heyet. b.y.: Dârü’t-Te’sîl, 1435/2014.
- Özafşar, Mehmet Emin. “Hadisçilerin Peygamber Tasavvuru/Anlayışı”. *Diyanet İlmi Dergi Özel Sayı* (2003), 307-330.
- Sibt İbnül-Cevzî, Ebû’l-Muzaffer Yûsuf b. Kızıoğlu. *Mir’âtu’z-Zamân fî Tevârîhi’l-A’yân*. nşr. Muhammed Berekât vd. Dimaşk: y.y., 1434/2013.
- Şâfi’î, Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. İdrîs eş-. *el-Müsned*. nşr. Mâhir Yâsîn el-Fahl. Kuveyt: Gırâs, 1425/2004.
- Taberânî, Ebû’l-Kâsım Süleymân b. Ahmed eş-Şâmî et-. *el-Mu‘cemu’l-Kebîr*. nşr. “Hamdî b. ‘Abdulmecîd es-Selefi”. Beyrut: Dâru İhyâ’i’t-Turâsi’l-‘Arabî, 1983.
- Taberânî, Ebû’l-Kâsım Müsnidü’d-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb (ö. 360/971) et-. *el-Mu‘cemü’l-Kebîr*. çev. nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi. 25 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ’i’t-Türâsi’l-‘Arabî, 1984.
- Tirmizî, Ebû ‘İsâ Muhammed b. ‘İsâ et-. *es-Sünen*. nşr. Heyet. Kahire: Dâru’t-Te’sîl, 1435/2015.
- Tokpınar, Mirza. *Abdürrezzak bin Hemmam ve Musannafı*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.
- Tombul, Sema. “Hadis Kitaplarında Hz. Fâtıma”. 135-144. Sivas, 2017.
<http://ktp.isam.org.tr/detayilhmklzt.php?navdil=tr&midno=154006875&tarama=Hz.+Fat%C4%B1ma>
- Vâkıdî, Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. ‘Omer b. Vâkıd el-Esemî el-. *el-Meğâzî*. nşr. Marsden Jones. Beyrut: Dâru’l-Alemî, 1409/1989.
- Yiğit, İsmail. “Emevîler (Siyasî Tarih)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/87-104. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Yürekli, Hüseyin. “Şîa ve Ehl-i Sünnet Hadis Kaynaklarında Hz. Fâtıma’nın Faziletine Dâir Bazı Rivâyetlerin Genel Mukâyesesi”. 9. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı* III (2021), 91-102.
- Zehebî, Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. Ahmed ez-. *Mîzânu’l-İ’tidâl fî Nakdi’r-Ricâl*. nşr. “‘Alî Muhammed el-Becâvî”. Dâru el-Ma’rife, 1382/1963.
- Zeyd b. ‘Alî, Ebû’l-Huseyn Zeyd b. ‘Alî b. el-Huseyn b. ‘Alî b. Ebî Tâlib. *el-Müsned*. b.y.: y.y., ts.